

летни традиции и затова заслугите на Алеко са още по-големи. Неговият фейлетон „наподобява този на Христо Ботев, но не се покрива с него“. И макар че предприема дълга разходка в миналото, за да направи паралел между злободневността на Алековите фейлетони и комедиите на Аристофан, Ничев не успява да изтъкне тяхното място в българската литература. А то може да се посочи само в съпоставка с постиженията на Ботев, Кирков и Смирненски.

Въпреки че към монографията на Ал. Ничев могат да бъдат отправени повече или по-малко и други критически бележки, като цялост тя заслужава положителна преценка. Изнесените от автора ценни материали, особено в главите „Биография“ и „Алеко Константинов и българската социално-демокрация“ допринасят за изследването на наследството на големия критически реалист. При анализа на фейлетоните, на „Бай Ганьо“ и „До Чикаго и назад“

са характеризирани вярно дълбоката, органична връзка на Алековото творчество с обществената действителност, политическите лица и прототипове в неговите творби, езиковото своеобразие и умение на хумориста. От гледна точка обаче на съвременните изисквания към историко-литературното изследване монографията за Ал. Константинов остава някои наши очаквания незадоволени. Анализът на Ничев на много места в книгата не се е издигнал до синтетичност, до единен естетически поглед, който да тъкува всяка съставка на произведението с оглед на нейното място в една цялостна художествена система.

Но въпреки недостатъчната пълноценност на художествения анализ, трудът на Александър Ничев притежава ред други качества, за да бъде приет като положително явление, резултат на целенасочена и упорита изследователска работа.

Лилия Кирова

С ПОГЛЕД КЪМ СЪВРЕМЕННОСТТА

Временният отлив от полето на съвременната литературна критика постепенно се изживява. Редица изтъкнати наши литературни критици все по-често се появяват в оперативната критика, а проблемите на съвременната литература стават предмет на техните трудове. Усилията на нашата критика да не изостава от съвременното развитие на литературата стават вече все по-осезателни.

... Яко Молхов се нарежда между тази група критици, които са насочили вниманието си изцяло върху проблемите на съвременната литература. Наскоро излязлата му книга „Съвременни белетристи“ е още едно свидетелство за тези интереси. В първата част на книгата са включени две обемисти статии — очерк върху романистиката на Димитър Димов и обзорен преглед за романа през 1960 година.

Литературно-критическият очерк за Димитър Димов е успешен опит да се нарисова творчески портрет на един от най-значителните представители на съвременния ни роман. Личното познание между творец и критик е дало своите положителни резултати — онова, което не е могъл да извлече от творчеството на Димов, критикът до-

пълня от непосредствени наблюдения. Тонът е дружелюбен — без да изгубва своята критична острота. Възходящата права, която е изтеглена от „Поручик Бенц“, пред „Осъдени души“ и да достигне до „Тютюн“ най-добре илюстрира един продължителен процес на творческо съзряване. Поел своя път от роман със сантиментално звучение, в който съмтно се долавят демократични навеи, Димов израства като един от най-крупните представители на социалистическия реализъм. Критикът умело е извел на преден план и разкрил тази мирогледна еволюция — изградена под влияние на обществените събития, — благодарение на която Димитър Димов израства и като художник. Съвсем естествено е Молхов да спре вниманието си главно върху проблемите и героите на романа „Тютюн“ — тук той най-дълбоко прониква в идейно-художествения свят на твореца. Така успява да ни разкрие една изключително интересна творческа индивидуалност. От „Осъдени души“, където въображението на твореца се бе залутало в далечна чужбина, Димитър Димов се върна към една добре позната му действителност, за да създаде — както критикът бележи — „творбата на своя живот“. Наред с яркото и безпощадно изобличение на буржоазията, представена в романа главно чрез износителите на тютюни и тях-

Яко Молхов, Съвременни белетристи, издателство Български писател, 1964 г.

ното обкръжение, критикът изтъква, че за първи път Димов открива и света на отрудените.

При интерпретацията на образите Молхов също е успял да разкрие постиженията и специфичните отлики на романиста. Интересни са наблюденията върху образа на Борис Морев. Критикът намира, че това е един балзаковски тип, той носи в себе си заряд от ентузиазма, от пробивната сила на човек, излязъл от низините. Единствено властта на парите го покорява. Алчността за пари и власт поглъща неговата наполеонowska амбиция, младостта му, чувствата му, превръща го в човек, лишен от всякакви морални задръжки. Като отговаря на някои критики, които навремето разглеждаха Борис като типичен едва във втората част на романа и отричаха възможността той да направи такава бърза и необикновена кариера, Молхов бележи: „За нас Борис Морев е интересен тъкмо с „извънредното“ в своята личност, а не с онова, което го приближава до общата ни представа за капиталиста като социологическо понятие“. Тези думи са ключът за тълкуване на целия образ. При една такава постановка целостта на образа не само не би могла да се оспорва, но тъкмо това осигурява и утвърждава правото на твореца да открие индивидуалността си.

Другият централен образ — на Ирина — също спира вниманието на критика. Той намира, че Ирина е най-интересният и правдив образ в романа. Това твърдение, което, разбира се, не е лишено от основание, не е достатъчно мотивирано. Съвсем бегло се проследява линията Ирина-Динко, която най-добре би илюстрирала противоречивостта в характера на героинята, би осветлила редица от постъпките ѝ. Паралелът Ирина-Лила, също би довел до интересни наблюдения, но той почти отсъства. Отбелязва се, че макар Д. Димов да не скрива съчувствието си към своята героиня, той остава верен на логиката на образа и рисува духовното и морално опустошение на Ирина, защото не забравя, че е частица от престъпния свят на „Никотиана“. Но критикът не е разкрил образа в пълнота, тук липсва онова вживяване, до каквото той се домогва, когато пише за Борис. Не са проследени много от нишките, които обогатяват и детайлират образа.

Анализът върху образите на комунистите би трябвало също да заема по-широко място в очерка. Молхов намира, че тези образи са по-малко действени и по-слабо са се удали на романиста. Без да бъдат рупори на идеи, на места те стават твърде тезисни. Това се отнася особено за образите на Павел Морев и Лила. Успехът си Димов постига именно там, където е успял да намери „личен мотив“, който да подтикне героите към действие.

Може само да се съжaliaва, че при настоящата постройка на книгата драматургът Димов остава извън обсега ѝ и по този начин интересно подхванатият творчески портрет е останал непълнен. А би могло Молхов да разшири обхвата на темата си и да оформи един цялостен литературно-критически очерк за Димитър Димов, дори като отделна книга.

Година 1960 е била твърде плодотворна за българския роман — през нея са излезли 15 романа. Статията на Молхов „В потока на литературата“ прави преглед на тази годишна продукция. Струва ни се, че на места авторът твърде детайлно разглежда някои произведения за сметка на други, които са споменати съвсем бегло. По разглежданите проблеми тази статия е в съзвучие по-скоро с втората част на книгата, където Молхов е включил и някои свои рецензии. Ако за момента, в който авторът е подготвил своята статия — 1961 година — едно извинение като: „Много ли ще увреди на моето име признанието, че не се чувствавам още подготвен за едно промислено и честно съждение за един многолетен и сложен труд, каквато е трилогията за Царуването на Самуил?“ — е било оправдателно, то сега — след четири години — при включването на статията в книгата това изглежда твърде странно. Статията не е плод на някакъв по-значителен замисъл. Най-много се откроява в нея темпераментният и аргументиран анализ върху романа „Стубленските липи“ на Ст. Ц. Даскалов. Молхов честно, с искрена загриженост повежда разговор за творческите несполуки на белетриста. Изтъква се, че срещата със Ст. Ц. Даскалов е среща с несъмнено талантилив творец — с голям творчески потенциал. Но Даскалов просто разхищава и талант и сили, не изгражда у себе си чувство за естетическа мярка, пише често прибрзано, необмислено, сурово.

Яко Молхов е включил в сборника и четири свои рецензии. Това е логично: още в началото отбелязахме, че той е излязъл обърнат към проблемите на съвременността. Тези четири рецензии са едно отражение — макар и твърде непълно — на усилията на критика в това направление. Те са предали своеобразна актуалност на книгата, спират погледа ни върху творчеството на някои от младите съвременни белетристи. Наред с интереса към утвърдените творци, авторът се интересува и от прояви, които мнозина снисходително отминават като присъщи на „неукрепналото перо“. С рецензията „Чисти извори“ критикът прави общ преглед на написаното от Дико Фучеджиев. Какво по-хубаво от това, че опитите на един талантилив млад белетрист са забелязани и поощрени именно от критик като Молхов. Със същото внимание

и топлата са написани и останалите три рецензии за „Фред или пролетта“ от Стефан Продев; за „Морето е на всички“ от Борис Априлов и за „Дъждовният месец юли“ от Никола Тихолов. Така, ангажирайки името си на утвърден критик, Молхов до голяма степен съкращава пътя между читателя и младия творец, привлича върху него вниманието на литературната общественост. В този смисъл включването на рецензии в сборник е не само оправдано, но неосъществено върши и полезна работа.

Книгата на Яко Молхов е нестройна, без строго определен център; очеркът за Димов до голяма степен стои откъснат и не хар-

монира с останалите материали; а прегледът на романа през 1960 година на места е доста бегъл и констативен. Ала общото впечатление от книгата е положително. Яко Молхов се разкрива като интересен критик. Той пише с лекота, умее не само да оцени и акцентува, да поощри и изведе на преден план всичко онова, което притежава естетическа стойност, но и да разкритикува остро и аргументирано. Книгата е написана с верен усет към съвременните проблеми, а това е най-голямото й достойнство. Тя е един добър пример за оперативна критика.

Драган Ничев

ОЩЕ ВЕДНЪЖ ЗА БЪЛГАРО-СРЪБСКИТЕ ЛИТЕРАТУРНИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ПРЕЗ XIX ВЕК

В книжка 2 на сп. „Литературна мисъл“ е отпечатана статията на В. Смоховска и Б. Ничев „За българо-сръбските литературни отношения и по някои въпроси на сравнителното литературознание“. Всъщност тя е замислена и осъществена като рецензия за моята книга „Българо-сръбски литературни взаимоотношения през XIX век (до Освобождението)“. В нея не е поставен специално и не е разрешен нито един въпрос на сравнителното литературознание върху материал от нашата или друга национална литература, макар че още в самото й начало са казани няколко думи за „най-хубавите и ползотворни прояви на дружба и приятелство между балканските народи“. Ето защо тук няма да се спирам на проблемата за сравнителното литературознание — една твърде важна проблема, която не може и не бива да бъде разрешавана инцидентно. Тази област от съвременната литературна наука привлича вниманието на все по-голям брой специалисти в Съветския съюз, Чехословакия, Полша, Югославия, у нас и другаде. Желателно е и на страниците на сп. „Литературна мисъл“ да се явят подобни статии, да се поведе творчески разговор по принципните и така сложни въпроси на сравнителното литературознание. По такъв начин ще се пресече и пътят на неопозволеното представяне като оригинална теза на вече известни в науката становища или пък на недостатъчно проверени и съзнателни мисли.

Всяка книга може да бъде разглеждана от най-различни позиции и в нея могат да се намерят сполучливо написани страници, приемливи решения или пък констатации,

които не отговарят на определени изисквания. Дори и с положителните си страни често тя подсказва нови възможности, насочва специализирания читател към нови моменти в изследваната проблема, които преди това не са били забелязани. Може даже в дадена книга да преобладават несполучливите решения, но и в този случай научната критика е задължена да противостои на тях аргументирано, за да допринесе максимално за по-цялостното изясняване на един или друг въпрос, да изхожда от задачите, които си е поставил нейният автор. И когато така се подходи, стават напълно неуместни каквито и да било подмятания, груби епитети и пр., които по неизбежност подменят анализа със субективни предпочитания и квалификации. А за съжаление, тъкмо така се е получило със статията на В. Смоховска и Б. Ничев.

Убеден, че и най-драстичните епитети нямат в науката никаква доказателствена стойност и не допринасят за изясняването на дадена проблема, аз ще избягна тяхната употреба. Далече съм от мисълта, че в моята книга не могат да се намерят фактически или грешки от методологическо естество, или пък някоя не съвсем ясни формулировки. Така например при съкращаването на ръкописа в нея се промъкнаха отделни фактически грешки, които останаха незабелязани до отпечатването й, но те веднага бяха посочени от други рецензенти. В книгата ми има и нерешени, само поставени въпроси, по които продължавам да работя, защото тяхното осветляване е пряко свързано с отделни моменти в българо-гръцките, българо-руските или българо-